

Diakonat stały w Kościele w Polsce

tom 5

Historia – posługa – duchowość

Seria

DIAKONAT STAŁY W KOŚCIELE W POLSCE

- tom 1 Historia – teologia – wyzwania
- tom 2 Powołanie – posługa – duchowość
- tom 3 Powołanie – duchowość – świadectwo
- tom 4 Tradycja – posługa – świadectwo
- tom 5 Historia – posługa – duchowość

Diakonat stały w Kościele w Polsce

tom 5

Historia – posługa – duchowość

pod redakcją
dk. Waldemara Rozyrkowskiego

Pelplin 2023

Recenzent
Ks. prof. dr hab. Dariusz Kotecki

Korekta
Mirosława Buczyńska

Na okładce:
Obraz św. Wawrzyńca z 1819 roku,
parafia w Uniejowie, diecezja włocławska

© Copyright by dk. Waldemar Rozykowski and authors
Pelplin 2023

ISBN 978-83-8333-065-5

Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.
ul. Biskupa Dominika 11, 83-130 Pelplin
tel. +48 58 536 17 57, fax +48 58 536 17 26
bernardinum@bernardinum.com.pl
www.bernardinum.com.pl

Skład, druk i oprawa
Drukarnia Wydawnictwa „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin

Spis treści

Wstęp 9

HISTORIA

O. Bazyli Degórski OSPPE
Diakoni północnej Afryki łacińskiej
w świetle kanonów synodów z IV i V wieku 13

Ks. Rajmund Ponczek
Diakoni Kościoła 29

Łukasz Włodarski
Kult diakonów w diecezji płockiej w świetle wezwań kościołów parafialnych 39

Dk. Waldemar Rozykowski
Zapiski bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego podczas rekolekcji
przed przyjęciem subdiakonatu i diakonatu – inspiracją dla diakonów stałych 45

Dk. Marek Czogalik
Błogosławiony ks. Jan Macha – świętość na nieświęte czasy 55

Marek Marczewski, ks. Erwin Mateja, dk. Waldemar Rozykowski
O potrzebie pełnego wykształcenia teologicznego diakonów stałych w Polsce 73

POŚLUGA

- Marek Marczewski
Diakon stały jako przygotowujący wierzących do małżeństwa i rodziny 83
- Marek Marczewski
Diakon stały animatorem i formatorem parafialnych ruchów kościelnych 107
- Marek Marczewski
Diakon stały w parafii 127
- Maciej H. Dąbrowski, akol. Łukasz Wolański
Sacerdotalizacja jako zagrożenie tożsamości diakańskiej 163
- Dk. Bogdan Sadowski
Nie tylko rubryki 187
- Barbara i dk. Andrzej Chołaszczyński
W posłudze małżeństwom i rodzinom 195
- Marcin Czyżowicz
Posługa diakona w kościołach niekatolickich 199
- Kornelia Czogalik
Niezauważane w szkolnych lekturach.
Kilka pomysłów do wykorzystania przez diakonów 207

DUCHOWOŚĆ

- Bp Rudolf Pierskała
Czuwajcie na Eucharystii 217
- Dk. Jan Ogrodzki
O duchowości diakona słów kilka 221

Dk. Jan Ogrodzki	
Diakon – umiłowany syn	233
Dk. Krzysztof Łaszuk	
Diakon to tragarz	237
Dk. Cezary Uszyński	
Wdzięczny za dar powołania	241

Wstęp

Od 15 lat w Kościele katolickim w Polsce są obecni diakoni stali. W ostatnich latach ich liczba systematycznie wzrasta, obecnie w 15 archidiecezjach i diecezjach posługuje ich już blisko stu. Oznacza to, że diakonów stałych możemy coraz częściej spotkać w naszych diecezjach, parafiach oraz mniejszych grupach i wspólnotach religijnych. Rozwój diakonatu stałego zasługuje tym bardziej na odnotowanie, że w ostatnich latach często używamy w odniesieniu do Kościoła słowa „kryzys”.

W *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych* czytamy, że: „Posługa diakańska została ujęta przez Sobór Watykański II w potrójnym wymiarze «diakonii liturgii, słowa i miłości». W ten sposób wyraża się udział diakona w jedynym i zarazem potrójnym *munus* Chrystusa w święceniu sakramentalnym”.

Odwołując się do powyższego zapisu, możemy stwierdzić, że diakonów stałych spotykamy coraz częściej w naszym kraju w posłudze: liturgii, słowa i miłości. Chociaż ich posługa będzie zapewne warunkowana różnymi potrzebami w konkretnych wspólnotach, to zawsze należy mieć na uwadze to, że z założenia może być ona bardzo rozległa.

Niniejsza praca jest kontynuacją opublikowanych już czterech tomów monografii zbiorowych zatytułowanych *Diakonat stały w Kościele w Polsce*. Pozycje te ukazały się w Wydawnictwie Bernardinum w Pelplinie w latach 2019–2022¹. Temat diakonatu stałego staje się w naszym kraju coraz

¹ *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, [t. 1], *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2019, ss. 304; *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 2, *Powołanie – posługa – duchowość*, red. W. Rozynekowski, Pelplin 2020, ss. 242; *Diakonat stały w Kościele*

bardziej zauważalny, a w związku z tym rośnie zainteresowanie tekstami poświęconymi temu powołaniu.

W prezentowanym tomie artykuły pogrupowano zasadniczo wokół trzech zagadnień: historii, posługi oraz duchowości. Odwołujemy się więc zarówno do historii, jak i terażniejszości, a także w pewnym stopniu do przyszłości, obecności powołania diakona stałego w Kościele w Polsce. Choć dysponujemy już znaczną liczbą publikacji poświęconych diakonowi stałemu, to cały czas jest ogromna potrzeba odczytywania tego powołania, i to może nawet większa niż nam się wydaje.

Dziękuję wszystkim autorom za podjęty trud przygotowania tekstów. Zainteresowanych zachęcam do lektury książki. Zapraszam także do współtworzenia podjętej serii *Diakonat stały w Kościele w Polsce*. Łamy wspomnianej serii są otwarte do publikowania zarówno przez samych diakonów stałych, jak i tych wszystkich, którym bliskie jest powołanie do diakonatu stałego.

Dk. prof. Waldemar Rozykowski

w Polsce, t. 3, *Powołanie – duchowość – świadectwo*, red. W. Rozykowski, Pelplin 2021, ss. 344; *Diakonat stały w Kościele w Polsce*, t. 4, *Tradycja – posługa – świadectwo*, red. W. Rozykowski, Pelplin 2022, ss. 374.

Marek Marczewski
Lublin–Gdańsk

Ks. Erwin Mateja
Opole

Dk. Waldemar Rozynowski
Toruń

O potrzebie pełnego wykształcenia teologicznego diakonów stałych w Polsce

Wzrastająca liczba wyświęconych diakonów stałych w Kościele rzymskokatolickim w Polsce (mamy obecnie w 15 diecezjach blisko stu diakonów stałych, w tym czterech diakonów stałych celibatariuszy) oraz wciąż powiększające się grono mężczyzn żonatych jako kandydatów do diakonatu, stawia przed nami potrzebę podjęcia refleksji nad bardzo ważnym zagadnieniem, a mianowicie „pełnego wykształcenia teologicznego diakonów stałych w Polsce”. W chwili obecnej bowiem ta sprawa nie jest wszędzie jednakowo praktykowana mimo wyraźnego zapisu w *Wytycznych dotyczących formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce* przyjętych przez Konferencję Episkopatu Polski w 2015 roku: „Kandydat na stałego diakona powinien mieć ukończone pełne studia teologiczne (magisterskie)”¹. Odnotujemy, że w pierwszych *Wytycznych* zatwierdzonych przez biskupów

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce*, Warszawa 2015, art. 59; *Regulamin formacji i posługi diakona stałego w diecezji opolskiej*, Opole 2017, wymóg ten opatruje następującym komentarzem: „Umożliwi to przyszłym diakonom również katechizację i działalność w szkolnictwie. Przy rozbudowanej sieci wydziałów teologicznych w Polsce warunek ten może być z łatwością spełniony; tamże, art. 7 a, s. 6–7.

w 2003 roku ujęto to zagadnienie następująco: „Formacja doktrynalna diakona stałego winna być analogiczna do przygotowania prezbitera”². A więc i w tym zapisie biskupi podkreślili konieczność pełnego wykształcenia teologicznego kandydatów do diakonatu stałego.

Przywołane słowa wskazują jednoznacznie, że biskupi w Polsce od samego początku, a więc od dyskusji o możliwości wprowadzenia diakonatu stałego w naszym kraju, a także po nabytych już pierwszych doświadczeniach obecności tego powołania, jednoznacznie opowiedzieli się za pełnymi studiami teologicznymi kandydatów do diakonatu stałego. Wydaje się, że z ich strony był to nawet jeden z podstawowych warunków zgody na obecność tego powołania w Kościele w Polsce.

Przypomnijmy, że pierwsi kandydaci do diakonatu stałego w Polsce, którzy zgłosili się do Ośrodka Formacji Diakonów Stałych w Przysieku koło Torunia, już na samym początku formacji zostali poinformowani o potrzebie ukończenia studiów teologicznych. Dyrektor ośrodka ks. dr hab. Dariusz Iwański, który opracował szczegółową formację dla kandydatów do diakonatu stałego, od samego początku stał na stanowisku, że jednym z warunków otrzymania święceń diakonatu musi być ukończenie studiów teologicznych. Odwołajmy się do jego słów:

Bardzo cieszyłem się, że w dokumencie, który opublikowała Konferencja Episkopatu Polski w 2003 roku, znalazł się zapis, że przygotowanie intelektualne diakonów musi być analogiczne z formacją intelektualną prezbiterów, tzn. trzeba mieć magisterium z teologii. To wprawdzie nie jest stuprocentowa gwarancja, że magister teologii będzie mówił zawsze rzeczy absolutnie poprawne, ale to niesamowicie zmniejsza prawdopodobieństwo, że kandydat wyjdzie na ambonę i będzie plótł bzdury. Mamy czas, żeby wypracować struktury i pewną tradycję³.

² *Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce*, Częstochowa 2004, art. 59, s. 34.

³ Wywiad z ks. Dariuszem Iwańskim, *Dobrzy ludzie z marzeniami*, „eSPe”, t. 112: 2014, nr 9–10, s. 19; W. Rozyrkowski, *Diakonat stały w Kościele w Polsce – zarys historyczny*, w: *Diakonat stały w Polsce*, [t. 1], *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozyrkowski, Pelplin 2019, s. 75.

Odwołajmy się w tym miejscu do szerszego kontekstu zagadnienia wykształcenia diakonów stałych. Od początku w dokumentach poświęconych wprowadzeniu diakonatu stałego w Kościele łacińskim zagadnienie wykształcenia było podejmowane bardzo odpowiedzialnie. Na przykład Ojciec Święty Paweł VI pisał o „specjalnym Kolegium”, „uczelni diakańskiej”, „studium diakonatu”, aby ci, którzy „wykazali naturalną skłonność do posługiwania świętej Hierarchii i chrześcijańskiej społeczności”, byli do nich przyjmowani oraz „zdobyli wystarczającą wiedzę zgodnie z powszechną praktyką swego narodu i kraju”. „Specjalne studium diakonatu winno trwać przynajmniej przez trzy lata”⁴.

Z czasem pojawiły się projekty wymagające przygotowania odpowiednich kursów, studiów i formacji dla diakonów celibatariuszy w specjalnych instytucjach, a dla mężczyzn żonatych odpowiadające formy kształcenia i formacji odpowiadające ich sytuacji zawodowej. Niemniej zwracano uwagę na to, by przygotowanie to nie posiadało znamion pospiesznego i powierzchownego; w każdym razie przewyższało swym poziomem „przygotowanie zwyczajnego katechety” i w jakiś sposób odpowiadało przygotowaniu kapłańskiemu⁵. Autorzy tego *Listu* decyzję dotyczącą kształcenia przyszłych diakonów pozostawiali w gestii Konferencji Biskupiej mającej określić typ diakonatu i sposób prowadzenia ich edukacji i formacji⁶. Nowsze rozporządzenia dykasterii Stolicy Apostolskiej pozostawiały wprawdzie to zadanie w rękach Konferencji Biskupów, które winny w tym zakresie wydać odpowiednie przepisy,

tak by kandydaci do diakonatu stałego zarówno młodzi, jak i starsi wiekiem mężczyźni, celibatariusze lub żonaci „byli formowani do prowadzenia życia ewangelicznego, oraz przygotowani do właściwego wykonywania obowiązków związanych z tym święceniem”⁷,

⁴ Paweł VI, *Motu proprio Ojca Świętego Pawła VI „Sacrum diaconatus ordinem” ustalające normy ogólne dla przywróconego w Kościele łacińskim stałego diakonatu*, w: *Diakonat stały. Dokumenty Soboru Watykańskiego II i Stolicy Apostolskiej. Bibliografia*, red. R. Selejda, Częstochowa 2004, art. 6–8, s. 47–48.

⁵ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *List okólny „Jak podano do wiadomości” Kongregacji Edukacji Katolickiej*, w: tamże, s. 76–77.

⁶ Tamże, s. 76.

⁷ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych*, w: *Diakonat stały*, art. 13, s. 76–77.

wydając jednocześnie specjalne dokumenty dotyczące edukacji, formacji i stanu prawnego przyszłych diakonów stałych, złączonych *Wspólnym oświadczeniem i Wstępem*, w których zawarto „ pewne dyrektywy, które powinny być uwzględnione przez Konferencje Episkopatów przy opracowywaniu własnych „rationes” krajowych⁸.

Autorzy tych dokumentów wskazali we *Wspólnym oświadczeniu* na potrzebę „krytycznego przyjrzenia się przebytej dotąd drodze w celu dojścia do globalnych wyjaśnień, niezbędnych dla wzbudzenia nowego impulsu do działania na poziomie tego stopnia święceń, odpowiadającego życzeniom i intencjom Soboru Watykańskiego II”⁹, podkreślając jednocześnie wagę i znaczenie każdego z nich.

Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych zawierają „nie tylko przedstawienie niektórych zasad orientacyjnych, które dotyczyłyby formacji diakonów stałych”¹⁰, ale podają także pewne „dyrektywy, które powinny być uwzględniane przez Konferencje Episkopatów przy opracowywaniu własnych «rationes» krajowych”¹¹. Z kolei *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych* posiada „wartość nie tylko egzotatywną, lecz również [...] przybiera ono charakter prawnie wiążący, gdyż wskazane przepisy «przypominają odpowiednie normy dyscyplinarne Kodeksu Prawa Kanonicznego», bądź też «określają sposoby wykonania powszechnych norm Kościoła, wyjaśniają ich racje doktrynalne i wskazują lub zachęcają do ich wiernego przestrzegania»”¹².

Są to więc dokumenty wiążące dla poszczególnych Konferencji Episkopatów, które uzyskały pozwolenie Stolicy Apostolskiej na wprowadzenie diakonatu stałego w ich krajach: „Żywi się więc nadzieję [czytamy we

⁸ Kongregacja Edukacji Katolickiej, Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Wspólne oświadczenie i Wstęp*, w: *Diakonat stały*, s. 92. Zob. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych*, w: tamże, s. 101–150; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych*, w: tamże, s. 151–214.

⁹ Kongregacja Edukacji Katolickiej, Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Wspólne oświadczenie i Wstęp*, s. 91.

¹⁰ Tamże, s. 92.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

Wspólnym oświadczeniu], że zostaną one wszędzie w całości zaprezentowane, przyjęte i zastosowane”¹³.

Należy z naciskiem podkreślić, że kształcenie i formacja diakonów stałych (ludzka, duchowa, doktrynalna i duszpasterska) w przywołanych dokumentach z roku 1998 dotyczy formacji przynajmniej trzyletniej, w specjalnie do tego przygotowanych instytucjach, „oprócz okresu propedeutycznego”¹⁴, w odróżnieniu od tak zwanej *formacji podstawowej*. Dotyczy więc *bezpośredniego* przygotowania do pełnienia posługi diakańskiej. Wyraźnie oddziela się tu formację tak zwanych młodszych kandydatów (celibatariuszy), „chyba że biskup diecezjalny dla poważnych racji zarządzi inaczej”¹⁵, od kandydatów starszych, zarówno żonatych, jak i celibatariuszy. Dla których „można zastosować różne modele formacji, z powodu obowiązków zawodowych i rodzinnych, modele najbardziej rozpowszechnione przewidują spotkania formacyjne i kształceniowe w godzinach wieczorowych, pod koniec tygodnia, w czasie wolnym od pracy lub połączenie tych kilku możliwości”¹⁶. Program tej trzy-, czteroletniej formacji jest bardzo szczegółowo opisany w *Wytycznych dotyczących formacji diakonów stałych* (art. 66–88). Wyświęceni diakoni stali „powinni być skłonni do kontynuowania swej formacji również po przyjęciu święceń. W tym celu należy ich przyzwyczaić do organizowania małej biblioteki osobistej o charakterze teologiczno-duszpasterskim oraz do uczestnictwa w programach formacji stałej”¹⁷.

Jak czytamy w art. 83 *Wytycznych dotyczących formacji diakonów stałych*, by móc przystąpić do tego typu trzy-, czteroletniej formacji, przygotowującej bezpośrednio do święceń diakonatu, „wymagane jest od kandydata odbycie wcześniejszego przygotowania podstawowego, ustalonego w za-

¹³ Tamże, s. 93.

¹⁴ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych*, art. 49, s. 132. Zob. M. Marczewski, *Problem wykształcenia teologicznego diakonów stałych w Polsce*, w: *Diakonat stały w Polsce*, [t. 1], *Historia – teologia – wyzwania*, red. W. Rozyńkowski, Pélplin 2019, s. 191–192.

¹⁵ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych*, art. 50, s. 132.

¹⁶ Tamże, art. 51, s. 133.

¹⁷ Tamże, art. 84, s. 147. Na temat formacji stałej: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze diakonów stałych*, art. 63–82, s. 200–213.

leżności od sytuacji kulturowej kraju”¹⁸. W myśl tego rozporządzenia, zgodnie z powszechną opinią autorów dokumentów dotyczących kształcenia i formacji diakonów stałych¹⁹, w dokumencie Konferencji Episkopatu Polski *Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce* (Warszawa 2015) zaznaczono, że „kandydat na stałego diakona powinien mieć ukończone pełne studia teologiczne (magisterskie)” (art. 59)²⁰.

By wspomóc kandydata do diakonatu stałego w zrealizowaniu jego powołania i *przygotowania podstawowego*, w naszym przypadku ukończenia podstawowego studium teologii²¹, w diecezji opolskiej wprowadzono na przykład szereg udogodnień. W *Regulaminie formacji i posługi diakona stałego w diecezji opolskiej* czytamy:

Zasadniczo okres przygotowania do święceń diakonatu trwa pięć lat, przy czym kandydat po trzecim roku studiów teologicznych na wydziale może rozpocząć również dwuletnie studia uzupełniające

¹⁸ Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych*, art. 83, s. 147. W dokumencie ten typ formacji jest określony mianem *formacji podstawowej*.

¹⁹ Na przykład: św. Paweł VI pisze, by posiadali „nie mniejszą wiedzę” niż wymaganą od diakonów celibatariuszy młodszych wiekiem („młodzieńców”), a przynajmniej taką, „która zdaniem Konferencji Biskupiej będzie im konieczna do wypełnienia właściwych im obowiązków”. Z tej też racji, uważa papież, powinni być „skierowani do specjalnego Kolegium”, by osiąść umiejętności potrzebne „do godnego wykonywania diakańskiej posługi”; Paweł VI, *Motu proprio Ojca Świętego Pawła VI „Sacrum diaconatus ordinem” ustalające ogólne normy dla przywróconego w Kościele łacińskim stałego diakonatu*, w: *Diakonat stały*, art. 14, s. 49; Prefekt Kongregacji Edukacji Katolickiej absolutnie wyklucza „przygotowanie pospieszne i powierzchowne, ponieważ zadania diakonów [...] są tak ważne, że ich wypełnienie wymaga od nich formacji solidnej i skutecznej”. Wykonywanie posługi diakańskiej, podkreśla, wymaga od kandydatów „przygotowania doktrynalnego [...] przewyższającego przygotowanie zwyczajnego katechety i w jakiś sposób analogicznego do przygotowania kapłańskiego”; Kongregacja Edukacji Katolickiej, *List okólny „Jak podano do wiadomości” Kongregacji Edukacji Katolickiej*, s. 77.

²⁰ Na przykład w diecezji Paderborn „w przypadku braku odpowiedniego wykształcenia teologicznego należy podjąć albo pełne studia teologiczne, albo co najmniej teologiczne studium doktrynalne w Domschule w Würzburgu”; K. Mainka, *Diakonat stały w Niemczech. Formacja i posługa na podstawie własnego doświadczenia w Archidiecezji Paderborn*, *Diakon*, t. 19: 2022, s. 137.

²¹ W Polsce mamy następujące studia teologiczne: podstawowe (magisterskie) oraz specjalistyczne, trzyletnie, które kończą się stopniem licencjata, dwuletnie studia doktoranckie, które kończą się uzyskaniem doktoratu. Uzyskanie stopnia doktora habilitowanego oraz profesora zwyczajnego są zazwyczaj powiązane z realizacją procesu nauczania akademickiego.

w Diecezjalnym Instytucie Formacyjnym do Diakonu Stałego. Jeśli teologiczne studia magisterskie kandydat ukończył wcześniej, wtedy musi dodatkowo ukończyć dwuletnie studia uzupełniające. Wówczas okres przygotowania teologicznego wynosić będzie siedem lat²²;

Kandydat studiujący teologię na wydziale teologicznym [Uniwersytetu Opolskiego lub innego uniwersytetu: – dop. autorów] z zamiarem przyjęcia święceń diakonatu powinien od I roku nawiązać kontakt ze Studium Uzupełniającym [Dwuletnim Studium uzupełniającym do Diakonu Stałego: – dop. autorów] i uczestniczyć w niektórych spotkaniach formacyjnych, wskazanych przez dyrektora Studium²³;

Studia uzupełniające w Opolu mogą odbywać również kandydaci spoza diecezji opolskiej, pod warunkiem zgody biskupa opolskiego oraz własnego biskupa diecezjalnego²⁴.

Powyższy przykład umiejętnego, życzliwego i troskliwego otoczenia opieką powołania do diakonatu stałego może okazać się pomocą w zrealizowaniu wymagania wcześniejszego przygotowania podstawowego oraz otrzymania święceń diakonatu wraz z ukończeniem teologii w wymiarze podstawowym (uniwersyteckim) w ciągu pięciu lat.

²² *Regulamin formacji i posługi diakona stałego w diecezji opolskiej*, art. 7 b, s. 7.

²³ Tamże, art. 7 c.

²⁴ Tamże, art. 7 d.